

בתיא לוינשטיין

פרידה קאלו: מדיוקן עצמי לדיוקן מצולם

הקדמה:

בעבודה זו אתייחס לפורטרט של פרידה קאלו, בתוך ומחוץ לתמונה כפועל יוצא מהקשרים אסתטיים ותרבותיים.

אנתח שני ציורים של פרידה: "דיוקן עצמי בשמלת קטיפה" ו"שתי פרידות", ושני צילומים, של פריץ הנלה וניקולאס מוראי שצילמו את פרידה יחד עם ציורה "שתי פרידות".

אבדוק את האינטראקציה התרבותית והאסתטית בתוך ומחוץ לתמונה, וכיצד שני הצלמים מחלצים מתוך המכלול המצולם, את הפורטרט של פרידה קאלו.

פרידה קאלו השתמשה בציוריה באלמנטים אוטוביוגרפיים כדי לבטאה אמת כללית. התחפוש של ביוגרפיה פרטיקולארית הייתה עבורה מסגרת ודגם, על מנת לתת לציוריה תוקף אוניברסאלי.

זהותה מורכבת: מצד אמה שהייתה בת תערובת (mestiza), שנולדה לאב אינדיאני ואם ספרדייה, ומצד אביה של פרידה שהיה יהודי ממוצא הונגרי שהיגר מגרמניה למכסיקו.

תהליך של חקירה וגילוי של זהותה הפיזית, מגדרית, גיניאלוגית, חברתית, ורוחנית בא לידי ביטוי ברוב ציוריה. פרידה השתמשה בגופה ויצרה הצגה בתוך הצגה, התייחסה לעשייה האמנותית כאל משחק ותפסה את האמנות כאנטיזה לעולם קיים.

כאמנית שברה מוסכמות, התכתבה עם תרבויות שונות, ציטטה וחיברה ביניהן.

בתחילת דרכה שאבה את השראתה מתרבות מצרים, יוון, רנסנס ומן התרבות המודרנית (ציור: "דיוקן עצמי בשמלת קטיפה").

בהמשך דרכה האמנותית היא מתכתבת עם התרבות המכסיקנית שהיא תערובת ספרדית קתולית ואצטקית. השתמשה בחומרים מן המיתולוגיה כמחסן של ביטויים ודימויים, סמלים ואנלוגיות. בתרבות החומרית האצטקים בטקסים הדתיים נהגו להקריב בני האדם ומסרו את ליבם לאל,

והלב הופיע בצורתו הגולמית הממשית. פרידה ציטטה מהאצטקים והשתמשה בדימוי הלב כסימבול (ציור: "שתי פרידות").

במהפכה המכסיקנית פרידה קאלו הייתה פעילה פוליטית. הזדהתה עם העם והתרבות המכסיקנית, היא אימצה את הלבוש המסורתי והשיבה עטרה ליושנה לפולקלור העממי. הסימבולים וההקשרים האסתטיים מתוך הדיוקן העצמי, מפליגים אל מחוזות אחרים ויוצרים מכלול יפה ומעניין בציורים של פרידה קאלו. הם יוצקים תוכן חדש עם השלכות אסתטיות ואתיות. בעבודה זו אבדוק את ההקשרים והחיבורים האסתטיים בדימוים ובצורות שיוצרים את הפורטרטים של פרידה קאלו.

ניתוח הציורים:

ציור: "דיוקן עצמי בשמלת קטיפה"¹

הציור הראשון של פרידה קאלו, הוקדש כמתנת אהבה לחברה הראשון, אלחנדרו, אותו היא אהבה באובססיות. היא רצתה לצייר את האהבה כאלגוריה בדמותה, אצילית ומלנכולית, אהבה מתרפקת ומלאת ערגה ששייכת לאותו מכלול אסתטי של אמני הרנסנס שהרבו לצייר את היופי הנשי. אותו סגנון, אותו טעם מעודן, עטוף במרקם העדין של אמנות האהבה היא שאבה מאמני הרנסנס האיטלקי, במיוחד מבוטיצ'לי. לדיוקן העצמי הראשון שלה היא קראה "בוטיצ'לי שלך"². בציור, "פרימוורה" של בוטיצ'לי,³ אלת האהבה מוקפת פרחים, אך דיוקנה העצמי של פרידה קאלו, כאלגוריה של האהבה, נטול כל פרח. על זה היא כתבה לאלחנדרו: "כידוע לך בגינה גדלו צמחים, ודאי מפני שעכשיו אביב, אבל הם מסרבים לפרוח אלא כשתגיע. אינך מתאר לעצמך כמה זה נפלא לחכות לך, בשלווה כמו בדיוקן."⁴

¹ דיוקן עצמי בשמלת קטיפה (Autoportrait robe de velours), פרידה קאלו, 1926, שמן על בד, 78x58 ס"מ, אוסף אלחנדרו גומס אריאס מוזיאון לאמנות מודרנית, מכסיקו סיטי.

² הררי היידן, פרידה, ביוגרפיה של פרידה קאלו, תרגום: שרה ריפין הוצ' דביר, 2005 עמ' 66
³ פרימוורה (Primavera), סנדרו בוטיצ'לי, 1482, טמפרה על לוח עץ, 203 x 314 ס"מ, גלריית אופיצ', פירנצה.

⁴ הררי היידן, עמ' 66.

פרידה קאלו הצליחה לצייר את עצמה יפהפייה, שברירית ומלאת חיוניות, בשמלת קטיפה אדומה רומנטית ומפוארת. קווי הגלים שברקע מתפתלים על צווארון השמלה ונכרכים סביב שרוולה. ידה הימנית, כמו הגלים, משדרת וויברציות, געגוע למגע ולליטוף, שקשה לסרב לו.

פרידה השאירה חלל משני צידי הדמות כמו ב"נערה עם ציפורן" של הנס ממלינג⁵, ובכך הדגישה את התכונות הענוגות והרוחניות של הדמות. הנערה הדקיקה והמארכת נראית גלמודה עוד יותר על רקע האוקיינוס והשמיים הכהים.

במכתב לאלחנדרו היא מציינת את התפעלותה מ"אליונורה די טולדו"⁶, הדיוקן של המניריסט האיטלקי ברונזינו. כמו כן העריצה את "נפרטיטי הנפלאה, אשתו של אח'נאתון, שהייתה בוודאי 'פראית' ושותפה נבונה ביותר לבעלה מלבד היותה יפה להפליא"⁷.

ב"דיוקן העצמי" שלה ישנה היציבה המלכותית והאצילית שמזכירה את "אליונורה די טולדו"⁸. ארשת פניה נשאת קרירה ומאופקת כמו הפסל המצרי של נפרטיטי השלווה.

הקווים האלגנטיים שמעצבים לדיוקנה את צווארה הארוך מזכירים את הדמויות המוארכות והחושניות של מודיליאני.

מעל צווארה מזדקר ראשה מלא גאווה, וגבות מחוברות חותמות עיניים המביעות ומשקפות עולם פנימי עשיר וקסום, בשונה מהעיניים של הנשים של בוטיצ'לי או של מודיליאני.

כפי שראינו בציור "דיוקן עצמי בשמלת קטיפה", פרידה מתכתבת עם תולדות האמנות האירופאית, והיפהפיות המופיעות בציורים שימשו לפרידה מקור השראה.

המאפיינים החיצוניים של פרידה, היציבה המלכותית, המבט ופניה השומרות על אותה ארשת שלווה, התגבשו בדיוקן הזה ונראה אותם כמעט בכל ציוריה.

בציורה יצרה אלגוריה של אהבה ממכלול הסמלים, אותם בחרה כמו: ההשתוקקות, הגעגוע, הפרח (החסר), הים הרחוק ברקע, המחשוף העמוק בשמלת הקטיפה האדומה כיון. במיומנות שזרה את קווי הים על שמלתה ורקמה מכלול אסתטי, אלגוריה של אהבה ל "בוטיצ'לי שלך".

⁵ נערה עם ציפורן (Young Woman with a Pink), הנס ממלינג, 1485–90, שמן על עץ, 18.7 x 43.2 סמ', בקולקציה של ז'ול סימון בק מ-1949 (The Jules Simon Bache Collection).

⁶ אליאונורה מטולדו (Eleonora de Toledo), אנג'לו ברונזינו, 1544 - 1545, שמן על עץ, 96 x 115 סמ', גלריית אופיצי, פירנצה.

⁷ הררי היידן, עמ' 331-330

⁸ הררי היידן, עמ' 70

הציור: "שתי פרידות"⁹

הדיוקן של פרידה כפי שמופיעה בציור הראשון דומה לדמותם של שתי הפרידות. בציור "שתי פרידות" דמותה של פרידה מתוארת באותה יציבה המלכותית, המבט ופניה השומרות על אותה ארשת שלווה, כפי שהופיע בציור הראשון "דיוקן עצמי בשמלת קטיפה". לעומת זאת, באלגוריה של אהבה הפרחים שבלטו בחסרונם סמלו געוע (כפי שפרידה כתבה), הפרח בציור "שתי פרידות" מקבל משמעות סימבולית שונה:

"**הפרח המדמם** על שמלת הכלולות הלבנה רומז על אובדן הבתולין בליל החתונה (בספרדית: defloracion)".¹⁰ הפרח כסימבול מרחיב את ההקשרים האסתטיים בפורטרט של פרידה ועובר מתחום הרגש והגעוע לתחום הפיזי והתשוקה.

בציור "שתי פרידות" פרידה קאלו בחרה לשכפל את דמותה על רקע ניטרלי, שמיים וארץ. בציור, שתי הפרידות דומות אך לא זהות, יושבות על אותו ספסל ואוחזות זו ביד של זו. פרידה קאלו חקרה את זהותה הגיניאלוגית, ובציוריה השתמשה בסמלים מתרבויות שונות ומתקופות היסטוריות שונות.

בציור "שתי פרידות" זהותה וקשרי הדם באים לביטוי בדימוים לקוחים מהתרבות החומרית האצטקית. בפולחן הדתי, הקרבת בני האדם ומסירת **הלב הממשי** לאל היה חלק מן המסורת, הלב הופיע בצורתו הגולמית, הממשית. בציור **הדימוי של הלב** החשוף נועד לסמל קשת רחבה של רגשות אהבה, שנאה, בגידה שמתקיימים גם במישור הפרטי וגם באוניברסאלי.

שתי הפרידות לובשות שמלות שונות שמייצגות תרבויות שונות, כפי שפרידה מורכבת משתי זהויות מאירופאית ומכסיקנית (mestiza). פרידה השמאלית לובשת שמלה אירופאית והימנית שמלה מסורתית מכסיקנית מטהואנה (Tehuana).

פרידה קאלו הייתה פעילה פוליטית במהפכה המכסיקנית ומתוך הזדהות עם עקרונות המהפכה, שהם בין היתר חינוך לאמנות והעלאת הפולקלור לגאווה לאומית. האלמנטים העממיים כמו שמלותיה מטהואנה (Tehuana) הפכו לחלק אינטגרלי מדמותה כמכסיקנית.

⁹ **שתי פרידות** (*The Two Fridas*) פרידה קאלו, 1939 שמן על בד, 170×170, אוסף המוזיאון לאמנות מודרנית, מכסיקו סיטי.

¹⁰ ג'ניט אנקורי, **פרידה קאלו: יומן אמנות, חייה**, תרגום היומן מספרדית: יורם מלצר, בן-שמן: מודן, 2003, עמ' 19

שתי הדמויות מייצגות את הפיצול והמורכבות של פרידה הפרטית וגם הרב תרבותיות של עמה, האצטקית, פרה קולומביאנית, פאגאנית, יחד אם ספרדית, קתולית. בציור היא מנסה לתת ביטוי באופן סימבולי לקשר שביניהן באמצעות **עורק הדם** המחבר בין שתיהן, **אך ממשיך לטפטף...** בדוגמה הנוצרית נאמר "נטף דם אחד יושיענו". **עורק הדם שממשיך לטפטף... הוא סמל לדם שנשפך וביטוי כאבה האישי ואוניברסלי.**

בציור הראשון "דיוקן עצמי בשמלת קטיפה" פרידה מתכתבת עם תולדות האמנות האירופאית, וב"שתי פרידות" מתכתבת עם תרבות פרה-קולומביאנית ואירופאיות כאחד.

פרידה קאלו, משלבת בפורטרט יופי, תרבות, רגש, געגוע, תשוקה, תקווה, כאב, כוח ופיוס. הפורטרטים בציורים נראים הרמוניים, סימטריים, אך ההקשרים באמצעות צורות וסמלים, מוסיפים לדיוקן העצמי של פרידה עומק ויופי (פנימי וחיצוני).

הצילום: "הפורטרט של פרידה בסטודיו, בקוואקאן"¹¹

ברצוני לחקור את הצילום וכיצד הצלם ביים את פרידה בסטודיו. אבדוק כיצד פרידה מופיעה ומה הם הפרטים הרלבנטיים להשלמת התמונה.

הציור "שתי פרידות", מופיע בצילום, "הפורטרט של פרידה בסטודיו, בקוואקאן" של הצלם הגרמני, פריץ הנלה (Fritz Henle).

בצילום, פרידה יושבת מול כן הציור **בפינה המוארת ביותר בסטודיו.** היא לובשת חצאית וחולצה כפי ששתי הפרידות לבשו בציורה, אך שילבה בין השתיים, חצאית כמו האירופאית וחולצה כמו המכסיקנית. היא יושבת זקופה כהרגלה, כפי שמופע בציורה, באותה יציבה המלכותית, המבט ופניה השומרות על אותה ארשת שלוה. האור הפיזי והסמלי עוטף אותה ואת ציורה שעל הכן הציור.

כדור עם פני שטח מראה תלוי מהתקרה ומסתיר בציור "שתי פרידות", את המקום בו מצויר עורק הדם שממשיך לטפטף... המקום שמסמל מטען רגשי אישי ואוניברסאלי. פריץ הנלה מצא דרך מעניינת להתכתב עם הציור של פרידה.

¹¹ Fritz Henle, Portrait of Frida in Studio, Coyoacan, Mexico, 1943

הכדור מזכיר את המראה בציור "נישואי הזוג ארנולפיני" (The Arnolfini Wedding) של ואן אייק (Jan van Eyck) שבאמצעות המראה הצייר נכנס לתמונה. לא ברור מה משתקף בכדור, חלל החדר או **הצלם עצמו**. מה שברור הוא שפריץ הנלה רצה להוסיף עוד מימד לציור של פרידה, **כאמן ששואף** להשאיר חותם וגם משתוקק להמשיך את מסע החיפושים.

בחדר על מדפי עץ מונחים פסלים קטנים, צלמיות פרה קולומביאניות, ועל הקיר מתחת לציור הענק "שתי פרידות" של פרידה קאלו, נמצא הצילום "פרידה עם צעיף ארגמן"¹², **במסגרת כפולה ומעוצבת** של הצלם הונגרי-אמריקאי, ניקולאס מוראי (Nickolas Muray).

הצלם פריץ הנלה בצילום "הפורטרט של פרידה בסטודיו, בקוויאקאן" סימן באמצעים אסתטיים שלושה אמנים, שני צלמים ופרידה קאלו. את עצמו משתקף **בכדור**, את פרידה באור ה"זרקורים" כמו שחקנית ראשית, ואת ניקולאס מוראי, שצילם את "פרידה עם צעיף ארגמן", על ידי **המסגרת הכפולה** סביב הצילום.

הפורטרט של פרידה קאלו מורכב מההקשרים שהצלם פריץ הנלה יצר בתוך התמונה, כמחווה לאמנית לאמנותה ולעמיתיה הצלמים.

"פרידה מציירת שתי פרידות"

הצלם ניקולאס מוראי (Nickolas Muray), שצילם את בפורטרט "פרידה עם צעיף ארגמן", צילם גם את "פרידה מציירת שתי פרידות" בשנת 1939.

בשונה מפריץ הנלה, ניקולאס מוראי **מתעלם מחלל החדר**. במישור הקדימי של התמונה החפצים מטושטשים נטולי חומר וחסרי חשיבות. בצילום יש שלוש פרידות, שתיים בתהליך היווצרותם על ידי פרידה האמנית. הציור של "שתי פרידות" נמצא ברקע תופס את כל הפורמט של התמונה. ליד הציור גדול מימדים יושבת פרידה עם פלטה ומכחול. זו פרידה אחרת שלא הכרנו, יושבת נינוחה, ולא באותה יציבה המלכותית זקופה ואופיינית לה. ראשה נטוי הצידה ומביטה אל הצלם כפי שמביטה **בראי**, מפויסת, **רכה ונשית**. על ראשה **עוטה פרחים**, כפי שנהגו הנזירות המכסיקניות ביום בו נדרו נדר ההתנזרות. פרידה אימצה לעצמה את המראה הזה, היא הפכה את האלמנטים העממים לחלק אינטגרלי מאישיותה ומציוריה

¹² Nickolas Muray, Frida with Magenta Rebozo, New York, 1939

וכך פרידה קאלו הציגה את עצמה לעיני העולם. הפורטרט של הצלם ניקולאס מוראי, הוא פרידה

האישה.

בצילום, פרידה בשר ודם עם פרחים על ראשה, מערבבת צבעים על פלטה ציור. זה הפורטרט של פרידה

הססגונית, של אישה מורכבת, קדושה או קדשה, כפי שצ'ינגדה (La Chingada) או לה מלנצ'ה

(La Malinche), אישה מיתולוגית, אם האומה שנחשבת קדושה או קדשה.

סיכום

היופי של פרידה קאלו בגווניו השונים, בא לידי ביטוי באוטופורטרטים הרבים. בעבודה זו מדיוקן עצמי

לדיוקן מצולם נחשפו מגוון רבדים מהפורטרט של פרידה קאלו כפי שהיא נראית בעיני עצמה ובעיני

הצלמים.

בתמונות שנבחנו נכחה פרידה באותה דמות אופיינית לה ביציבה המלכותית, ופניה השומרות על אותה

ארשת שלווה. הפורטרט שנחשף לפנינו בציור ובצילום, מדגיש פן אחר ביופיה המאיר את דמותה

המורכבת והמסתורית.

ברצוני להביט שוב בצילום "פרידה מצוירת שתי פרידות" של הצלם ניקולאס מוראי, שבו פרידה נראית

נשית ומסתורית. הציור "שתי פרידות" אינו גמור ואנחנו הצופים כמו פרידה קאלו יודעים

בוודאות שבשלב מסוים פרידה תצייר את עורק הדם שממשיך לטפטף, ואת הפרח המדמם על שמלת

הכלולות הלבנה. הציור רווי סמליות ולא התייחסתי לכל הפרטים.

פרט קטן, מיניאטורי, בידה של פרידה מושך תשומת לב. פרידה בשמלה מטהואנה (Tehuana) מחזיקה

בידה מדליון. בהגדלה ניתן להבחין בתוכו בדמותו של דיאגו ריוורה, אך העיסוק בדמותו של דיאגו ריוורה

שייך לרובד נוסף בדמותה של פרידה קאלו שהוא נושא לעבודה אחרת.

בבליוגרפיה

גנית אנקורי, פרידה קאלו : יומן, אמנות, חיים, תרגום היומן מספרדית: יורם מלצר,

בן-שמן: מודן, 2003

הררי היידן, פרידה, ביוגרפיה של פרידה קאלו, תרגום: שרה ריפין, אור יהודה: הוצ' דביר, 2005

דיסלהוף וז. לינא, אמנות העולם : יסודותיה ההיסטוריים, החברתיים והדתיים,

אמריקה הקדומה : תרבויות המופת של העולם החדש, תרגום מ. אטר, תל-אביב : דביר, 1962

Gannit Ankori, Imaging her Selves : Frida Kahlo's poetics of identity and

fragmentation, Westport, Connecticut: Greenwood Press, 2002

Hayden Herrera, Frida Kahlo : The paintings, New York: Perennial, 2002

Hayden ,Herrera, Frida : A biography of Frida Kahlo, New York: Perennial, 2002

Frida Kahlo, Tina Modotti, Mark Francis, Frida Kahlo and Tina Modotti

Whitechapel Art Gallery, 1982

רשימת הציורים

דיוקן עצמי בשמלת קטיפה (Autoportrait robe de velours), פרידה קאלו, 1926, שמן על בד,

58×78 ס"מ, אוסף אלחנדרו גומס אריאס, מוזיאון לאמנות מודרנית, מכסיקו סיטי.

שתי פרידות (The Two Fridas), פרידה קאלו, 1939, שמן על בד, 170 × 170 ס"מ, אוסף המוזיאון

לאמנות מודרנית, מכסיקו סיטי.

פרימוורה (Primavera), סנדרו בוטיצ'לי, 1482, טמפרה על לוח עץ, 314 × 203 ס"מ, גלריית
אופיצ'י, פירנצה.

נערה עם ציפורן (Young Woman with a Pink), הנס ממלינג, 1485–90, שמן על עץ,
18.7 x 43.2 ס"מ, בקולקציה של ז'ול סיימון בק מ-1949

איליאונורה מטולדו (Eleonora de Toledo), אנג'לו ברונזינו, 1544 – 1545, שמן על עץ,
96 x 115 ס"מ, גלריית אופיצ'י, פירנצה.

פסל

Bust of Nefertiti, New Kingdom, 18th Dynasty, ca. 1340 B.C. Limestone, gypsum, crystal and
wax Height 50 cm Egyptian Museum of Berlin

צילומים:

Portrait of Frida in Studio, Fritz Henle, Coyoacan, Mexico, 1943

Frida painting The Two Fridas, Nickolas Muray, Coyoacán, 1939, Nickolas Muray
Photo Archives, Alta, Utah

Frida with Magenta Rebozo, Nickolas Muray, New York, 1939

תמונות

דיוקן עצמי של פרידה קאלו:

דיוקן עצמי בשמלת קטיפה (Autoportrait robe de velours), פרידה קאלו, 1926, שמן על בד, 78×58 ס"מ, אוסף אלחנדרו גומס אריאס, מוזיאון לאמנות מודרנית, מכסיקו סיטי.

שתי פרידות (The Two Fridas) פרידה קאלו, 1939 שמן על בד, 170 × 170 ס"מ, אוסף המוזיאון לאמנות מודרנית, מכסיקו סיטי.

דיוקן מצולם של פרידה קאלו

Portrait of Frida in Studio, Fritz Henle, Coyoacan, Mexico, 1943

Frida painting The Two Fridas, Nickolas Muray, Coyoacán, 1939, Nickolas Muray
Photo Archives, Alta, Utah